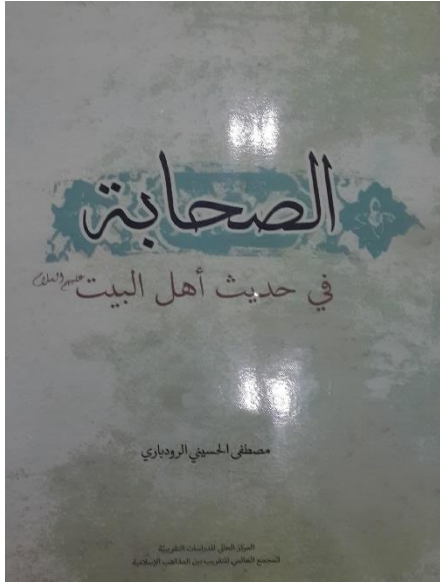

ES-SAHABE Fİ HADİSİ EHL-İ BEYT

Mustafa el-Hüseyinî er-Rudbârî

Merkezu'l-‘Âli li'd-Dirâseti't-Takribiyye, el-Mecmeu'l- ‘Âlem li't-Takribi beyne'l-Mezahibi'l-İslâmiyye, Kum, 2014, 332 sayfa

Abdulalim DEMİR*

İslam dinini sonraki nesillere taşıyan sahabe hakkında Şia'nın, Ehl-i sünnet mezheplerine göre farklı bir tutumu olduğu ehlince malumdur. Ehl-i sünnet Sahabe'nin hepsini 'âdil olarak kabul ederken; Şia sahabeyi diğer râvilerden ayırmamış, onları da diğer râviler gibi cerh ve ta'dile tâbi tutmuştur. Bunun neticesinde bir kısmını münafıklıkla bir kısmını fâsıklıkla itham etmiş, hatta bununla yetinmemiş Hz. Peygamber'in vefatından sonra sahabe'nin büyük bir kısmının dinden çıktığını iddia edenler olmuştur.

İslam dininin anlaşılmasında otoriter konumunda bulunan sahabe'nin biyografilerini tespit etmek Kur'ân'dan sonra ikinci temel kaynak konumunda olan hadisleri anlamaya yardımcı olduğundan dolayı gerek Ehl-i sünnet'te gerekse Şia'da sahabe ile ilgili çok kıymetli eserler meydana getirilmiştir. Bu doğrultuda Ehl-i beyt hadislerinde geçen sahabeleri ve özelliklerini bilmek Şia'nın sahabe anlayışını ortaya koyma açısından önem arz etmektedir. Tanıtımını yapacağımız kitap bu konuda bizlere bir fikir vermesi açısından önemlidir. Eser

* Arş. Gör. Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
orcid.org/0000-0002-6815-7739 | abdulalim.demir@alparslan.edu.tr

Başvuru Submission	Kabul Accept	Yayın Publish
18.10.2018	23.11.2018	30.12.2018
DOI	10.18403/emakalat.472052	

İran'ın Kum şehrindeki bulunan Merkezu't-Takribi'l-Mezâhib'te görevli olan Mustafa el-Hüseynî er-Rudbârî tarafından hazırlanmıştır. Eser hakkında bilgi vermeye geçmeden önce İslam mezheplerini bir birine yakınlaştırmak için kurulmuş olan bu merkezi kısaca tanıtmakta fayda vardır.

Merkez; Humeynî (ö. 1989)'nin halefi Ali Hâmenei'nin emriyle 1991'de Tahran merkezli olarak kurulmuştur. Tam adı, *el-Mecmau'l-Âlemî li't-Takrîb beyne'l-Mezâhibi'l-İslâmiyye* / Uluslararası İslam Mezheplerini Yakınlaştırma Kurumu olup şu anki genel sekreteri Ayetullah Muhsin el-Erâki'dir. İran'ın dini liderine bağlı olarak çalışan resmi bir kurumdur. Bu kurumun kuruluş ilkesi hiçbir mezhebin, cinsiyetin veya bölgenin ayrıcalıklı olmadığı esasına dayanmaktadır. Kurumun 29 maddelik bir tüzüğü vardır.¹ Bu merkez سلسلة الأحاديث المشتركة بين السنة و الشيعة adlı proje ile Ehl-i sünnet ile İmâmiyye Şîa'sı arasında ortak olan hadisleri, konu bazlı olarak bir araya toplamaya çalışmıştır. Çalışma 62 cilde ulaşmış olup bitme aşamasına gelmiştir.

es-Sahabe fi Hadisi Ehl-i Beyt isimli çalışma bir mukaddime ve iki bölümden müteşekkildir. Yazar eserin mukaddimesinde sahabe sözcüğünün anlamını Halil b. Ahmet (ö.175/791)² ve Cevherî³ (ö. 400/1009)'nin lügat kitaplarından verdikten sonra Ragıb el-İsfehânî (ö.463/1070)'nin *el-Müfredat'ında* zikrettiği tanımına yer verip sahabenin ıstılâhi anlamına geçmektedir. Terim anlamını da Ehl-i sünnet ve İmâmiyye Şîa'sına göre vermektedir. (s. 9-11)

Ehl-i sünnetin sahabe tanımı için İbn Hacer (ö. 852/1448) ve İbn Hazm (ö. 456/1064)'ın tarifini seçerken İmâmiyye Şîa'sının sahabe tanıtımı için de “Şehid-i Sâni” olarak meşhur olmuş Zeynuddin ‘Âmulî (ö. 966/1558), ‘Allame Murtezâ el-‘Askerî ve Ahmet Hüseyin Ya‘kub’un tanımlarını seçmiştir. Bu tanımlardan sonra müellif

¹ Merkezin tüzüğü ve genel işleyişi ile ilgili geniş bilgi için bk. Doğan Kaplan “İran’da Şii-Sünnî Yakınlaştırma Çalışmaları”, *e-makâlât Mezhep Araştırmaları*, 6/2 (Güz 2013): 257-274; Cemil Hakyemez, “Mezhepleri Yakınlaştırma (Takribu'l-Mezahib) Çalışmalarının Değerlendirilmesi”, *Journal of Islamic Research*, 29/2 (2018): 288-309.

² Ferâhîdî Ebû Abdurrahman Halil b. Ahmed, *Kitâbu'l-'Ayn*.

³ el-Cevherî Ebû'n-Nasr İsmail b. Hammâd el-Fârabî, *es-Sihâh Tacu'l-Luğa ve Sihahu'l-'Arabiyye*.

“bende diyorum ki” başlığı ile şu değerlendirmede bulunmaktadır: “İmâmîyye’nin meşhur görüşüne göre Hz. Peygamber’le arkadaşlık eden, onu gören ve ondan söz işiten herkese sahabe denir. Ancak sahabe olmak tek başına bir şeref olmayıp, asıl şerefin amel ve Peygambere tabii olmakla elde edildiğini dile getirmektedir.” (s. 13-14) Yazar bu sözleriyle dolaylı olarak Hz. Peygamber’e sahabe olmanın büyük bir şeref olduğunu söyleyen Ehl-i sünneti eleştirmekte ve sahabenin bir kısmının amelde ve Ona tabi olmada noksanlıklar yaşadığını dile getirmektedir.

Yazar, kitabın mukaddimesine Zeynu’l-‘Âbidin’in *es-Sahifetu’s-Seccadiyye*’sinde sahabeyi öven duasıyla bitirirken şunları söylemektedir. Elbette bizim bu eserimize aldığımızdan daha fazla sahabe, Ehl-i beyt hadis kitaplarında geçmektedir. Onlar için de ayrı bir çalışma ve araştırmaya ihtiyaç bulunmaktadır. (s. 15)

Yazar eserinin birinci bölümünde Ehl-i beyt hadis kitaplarında geçen sahabenin bazı özelliklerini başlıklar halinde açıklamaktadır. Biz de o başlıkları vermekle yetinip detaylı açıklama için okuyucuyu kitaba havale ediyoruz. (s. 19-24)

1. Gece namazı kılmak için kalkmaları
2. Cuma günündeki yaşantıları
3. Şaban ayında gecenin yarısında kalkıp teheccüd namazını kılmaları
4. Hadis naklindeki ve emanetteki doğrulukları
5. Allah yolundaki çabaları ve Allah’ın dinini ayakta tutmaları
6. Ahiret işlerine çokça önem vermeleri
7. Fuzuli konuşmalardan uzak durmaları ve sessizliği tercih etmeleri
8. Bedir savaşındaki simaları ve tekbirleri
9. Hz. Peygamber’in ve Hz. Ali’nin abdest suyunun atığı ile teberükte bulunmaları
10. İbadetlerinde/Teheccütlerinde ve güçlerinde kimsenin onlara benzememesi
11. İmanlarının mertebeleri ve derecelerindeki farklılık

Bu bölümde sahabenin sayısı başlığı altında iki rivayet aktarmakta ve her iki rivayette de sahabe sayısı 12 bin olarak geçmektedir. Hişâm b. Salim'in Ebû Abdullah'tan rivayet ettiğine göre bu 12 binin 8 bini Medineli, 2 bini Mekkeli, 2 bini de aralarında Kaderî ve Mürcî olmayan tulakâdandır. (s. 25)

Müellif eserinin ikinci bölümünde alfabetik olarak Ehl-i beyt hadislerinde geçen 55 sahabe hakkında bilgiler vermektedir. Bu bilgileri verirken şu metodu izlemiştir: Ele aldığı sahabe hakkında giriş mahiyetinde biraz bilgi verdikten sonra, خصائصه / özellikleri başlığı ile o sahabenin kendisine has ne tür özellikleri varsa onları başlıklar halinde verip ilgili rivayet kaynağına dayanarak açıklamalarda bulunmaktadır. Ele aldığı sahabe hakkında yazılmış şiir varsa onu da ilgili sahabeden bahsederken konuya uygun düşen bir yerde kullanmaktadır.

Tamamen Şii perspektifiyle yazılan bir eser olduğu için Şia'nın hilafet konusunda kendilerini eleştirdiği, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Abdurrahman b. Avf, Abdullah b. Ömer, Halid b. Velid, Mu'âviye, 'Amr b. 'Âs gibi önemli sahabenin hayatlarına yer vermemiştir. Bunun yerine bu meseleye karışmamış ve Hz. Peygamber döneminde şehit olmuş sahabenin hayatlarına yer vermeye çalışmıştır. Bazı sahabenin özelliklerini uzun uzun anlatıp Hz. Peygamberle ve diğer sahabeye olan münasebetlerinden bahsederken bazılarını ise son derece özet bir şekilde aktarmaktadır.⁴ Ayrıca Ehl-i sünnetin iman etmediğinden dolayı sahabe olarak kabul etmediği ancak Şia'nın mü'min olarak kabul ettiği Hz. Peygamber'in amcası Ebu Tâlib'i 5. sahabe olarak ele almıştır (s. 64-74).

Yazarın ele aldığı 55 sahabenin 5 tanesi hanım sahabiden oluşmaktadır. Onlarda: Ummi Eymen, Ummi Seleme, Meynune Zevci'n-Nebi (sav), Fatıma binti Esed, Mariye el-Kıbtıyye'dir. Geriye kalan 50 sahabe de kitaptaki alfabetik sıraya göre şunlardır: Ebu Eyyûb el-Ensâri, Ebu Rafî', Ebu Zer el-Ğıfâri, Ebu Sa'îd el-Hudrî, Ebu Tâlib, İbn Ummî Mektum, Ebu'l-Heys Mâlik b. et-Teyhân, Ubey b. Ka'b,

⁴ Örneğin Selman-ı Farisî'nin 47 özelliklerinden bahsederken (s.186-214), Şem'un b. Lâvî b. Yehudâ'nın hiçbir özelliğinden bahsetmemiş (s.221-222), Malik b. Nuveyre'nin de iki özelliğinden bahsetmiştir.(s. 300-301)

Usâme b. Zeyd, Ebu Libabe, Enes b. Mâlik, Bera b. Me'rur, Bureyde el-Eslemî, Bilâl b. Rebâh, Sâbit b. Kays, Câbir b. 'Abdillah el-Ensârî, Ca'fer b. Ebu Tâlib, Hassan b. Sâbit, Cubeyr, Huzeyfe b. el-Yemân, Hamza b. 'Abdumuttalib, Hanzâla b. Ebu 'Amir, Habbâb b. Ered, Huzeyme b. Sâbit, Zeyd b. Erkem, Zeyd b. Hârise, Sa'd b. 'Ubade, Sa'd b. Mu'âz, Selman-ı Fârisî, Suvâde b. Kays, Sehl b. Hanif, Sehl b. Sa'd, Şemun b. Lavi b. Yehuda, 'Ubade b. Es-Samit, 'Abbas b. 'Abdumuttalib, 'Abdullah b. 'Abbas, 'Abdullah b. Cafer, 'Abdullah b. Revâha, 'Abdullah b. Mes'ûd, 'Osman b. Maz'um, 'Osman b. Hanif, 'Ukeyl b. Ebu Talib, 'Addî b. Hatim, 'Ammâr b. Yasir, 'Amr b. el-Hamk el-Haza'î, Kays b. Sa'd b. 'Ubade, Mâlik b. Nevfel, Mu'sab b. 'Umeyr, Mu'âz b. Cebel, el-Mikdâd b. el-Esved.

Yazarın metodunun daha iyi anlaşılması için 52. Sırada ele aldığı Mus'âb b. Umeyr ile ilgili bölümü incelemekte fayda vardır. Yazar; Mus'âb'ın özelliklerine geçmeden önce giriş mahiyetinde bilgiler verip daha sonra özelliklerine geçmektedir.

Birinci akabede Hz. Peygamber'e biat eden 12 kişiden bir tanesi de Mus'âb b. Umeyr'di. Onlara dini öğretip Kur'an okuyordu. Evi Sa'd b. Zurâre'nin evinin üzerindeydi. Medine'de Kur'an okuyucusu ve ilk Cuma namazını kıldıran kişi olarak bilinir. Onun vasıtasıyla Useyd b. Hadır, Sa'd b. Mu'âz Müslüman olmuştur. Bu başarı Ona İslamiyet'te övgü olarak yeter.

Berra b. 'Âzib derki muhacirlerden bize gelen ilk kişi 'Abdi'd-Dar oğullarının kardeşlerinden Mus'âb b. 'Umeyr idi. Ondan sonra 'Amr b. Ummi Mektum ve daha sonra 'Ammar b. Yasir geldi, dedi.

Özellikleri

1. 'Abdu'd-Dâr oğullarından ilk Müslüman olan kişidir.

Tabersi Enfâl süresi 22. âyetin zeylinde dedi ki; sonra Allah küffarı yerip dedi ki: "Yeryüzündeki canlıların en kötüsü" yani yeryüzünde hareket eden canlıların en kötüsü "gerçeği düşünmeyen sağırlar ve dilsizlerdir." Yani haktan işittiklerinden faydalanmayan, duydukları hakkında konuşmayan ve inanmayan aynı zamanda onlar hakkında kararlı olmayanlar sanki onlar da sağır, dilsiz ve düşünmeyenlerdir. Aynı şekilde işitip de akıllarını kullanmayanlar da hayvanlar gibidir. Bakır dedi ki; "Bu ayet 'Abdu'd-Dâr oğulları hakkında nazil olmuştur.

Onlardan ‘Mus‘âb b. ‘Umeyr ve onların müttefiki Sûybat dışında kimse Müslüman olmamıştır.”

2. Resulullah’tan fazileti ile ilgili gelen rivayet

Şeyh Verâm b. Ebi Feras, Tenbihu’l-Hevâtir isimli eserinde Resulullah (sav) Mus‘âb b. Umeyr’in üzerinde koç postunu görünce şöyle demiştir: “Allah’ın kalbini nurlandırdığı şu adama bakınız. O anne ve babasının yanında iken en güzel yemekleri ve en yumuşak elbiseleri giyerdi. Allah ve Resulünün sevgisi ona o nimetleri terk ettirdi ve üzerinde gördüğünüz elbiseyi tercih ettirdi.”

3. Dini tebliğ için Resulullah Onu Medine’ye gönderdi

Ali b. İbrahim uzun bir hadiste Ensrâr’ın Hz. Peygambere gelmesi, Evs ve Hazrec kabilelerini İslam’a davet etmesi, Kur’an ve dini konuları onlara öğretmesi için Mus‘âb b. ‘Umeyr’in gönderilmesi bahsinde bu konuya uzun uzadıya değinmektedir.

4. Uhud savaşında Resulullah’ın ona İslam sancağını vermesi

Hasan b. Musa b. Rebâh’in aktardığına göre Ebu’l-Behterî el-Kureyşî kendisine dedi ki Kureyş’in bayraktarlığını ve sancaktarlığını Kusey b. Kilâb yapıyordu. Sonra bu durum Hz. Peygamber’in Peygamber olarak gönderilişine kadar savaşlarda ‘Abdumuttalib oğulları devam ettirdi. Kureyşli’lerin ve diğer kabilelerin bayrakları Resullullah’a getirilirdi o da Hâşim oğullarında karar kıldı. Veddan⁵ gazvesinde Resulullah sancağı Ali b. Ebi Tâlib’e verdi. Bu gazve Hz. Peygamber’le beraber sancağın taşındığı ilk gazve idi. Sonra savaşlarda sancak kullanılmaya başlandı. Bedir -Şiddetli yakalayışta- sancak Ali b. Ebu Tâlib’teydi. O günlerde sancak ‘Abdu’d-Dâr oğullarında olduğu için Resulullah sancağı Mus‘âb b. ‘Umeyr’e verdi. O da Uhud’ta şehit oldu ve sancak onun ellerinden düştü. Kabileler sancağı süsleyip Resulullah’a getirdiler. O da sancağı Ali b. Ebu Talib’e verdi. O gün bayrak ve sancak onda toplandı. O günden bu yana bayrak ve sancak Haşim oğullarında toplanmış oldu.

⁵ Mekke ile Medine arasında bir yerin adıdır. Gazve de ismini oradan almıştır.

Sonuç olarak ele aldığımız bu eser, her ne kadar Merkezu't-Takribi'l-Mezahib / mezhepleri bir birine yaklaştırma merkezinden çıktığı için diğer alanla ilgili yazılmış Şii kaynaklara göre daha ılımlı ve yumuşak bir üsluba sahip olsa da klasik Şii anlayışa uygun bir şekilde yazıldığı söylenebilir. Hanım sahabeden Hz. Peygamber'in iki eşinin hayatını ele almışken Hz. 'Âiře ve Hz. Hafsa'nın hayatından hiç bahsetmemesi tamamen yazarın mezhepsel yönünün ağır basmasıyla ilgili olabilir. Alanla ilgili yazılmış Ehl-i sünnet kaynaklarından bolca istifade etmesine rağmen, Şia mezhebinin sahabe hakkındaki temel görüşlerini bağlı kalmış bir eserdir. Şia üzerine çalışanlar için faydadan hali olmayan bir kaynak olarak raflardaki yerini almıştır.

